

ALİ EMİRÎ'NİN OSMANLI TARİH VE EDEBİYAT MECMÛASI'NDA YER ALAN İKİ NA'TI

Abdülmecit İSLAMOĞLU*

Özet

Ali Emîrî (1857-1924) Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşamış; Türk dili, kültürü ve tarihine önemli hizmetlerde bulunmuş; kütüphanecilik ve yayıncılık yönü de bulunan bir ilim adamı ve şairdir. Bu makalede Ali Emîrî'nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'nda yayımladığı iki na'tı incelenecektir. Şairin *Dîvân*'ında yer almayan, biri kasîde diğeri tercî-i bend nazım şekliyle yazılan bu iki na'tın, öncelikle şekil ve muhteva hususiyetleri üzerinde durulacak; makalenin sonunda ise transkripsiyonlu metinleri verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ali Emîrî, na't, kasîde, tercî-i bend.

Ali Emiri's Two Na'ts (Eulogy Or Poem Praising The Prophet Muhammad) In Ottoman Tarih ve Edebiyat Mecmûası)

Abstract

Ali Emiri (1857-1924) is a man of letter and a poet who lived in the last period of Ottoman Empire; he rendered great services to Turkish Literature, culture and history and he was a librarian and a publisher as well. In this article, two poems of Ali Emiri praising Prophet Muhammad which were published in the Ottoman Tarih ve Edebiyat Mecmûası will be analyzed. Firstly, the features about the structure and the content of these two poems, one of them is written in the form of ode and the other is in the form of terci-i bend and which do not take place in the poet's Divan, will be emphasized; in the end of the article the transcripton texts of the poems will be given.

Key Words: Ali Emîrî, eulogy, ode, tercî-i bend.

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı, islamoglu@gmail.com

Giriş

Ali Emîrî Efendi, yirminci yüzyılda klasik şiir geleneğini devam ettiren bir şair; *Dîvân*'ında "Nu'ût-ı Şerîfe" başlığıyla kaleme aldığı na'tlar¹ başta olmak üzere çeşitli vesilelerle Hz. Peygamber'e olan sevgi ve bağlılığını dile getiren bir gönül insanı; tarih ve millî kültür araştırmacılığının yanında kütüphanecilik ve yayıncılığıyla ilmî ve edebî sahada Türk irfanına büyük hizmetlerde bulunmuş bir şahsiyettir.

1857'de Diyarbakır'da doğan Ali Emîrî, ilk tahsiline bu şehirde bulunan Sülûkiye Medresesi'nde başlamış; daha sonra Fethullah Feyzi, Mehmed Şaban Kâmî ve Ahmed Hilmi Efendiler başta olmak üzere farklı müderrislerden dersler almış; iyi düzeyde Arapça ve Farsça öğrenmiştir. 1875'te telgrafçı olan Emîrî, 1878'de Âbidin Paşa'nın yanına müsevvid olarak girmiş; onunla birlikte Harput, Sivas ve Selânik'e gitmiştir. Otuz yıla yakın süren devlet hizmetinde; Sis (Kozan), Adana, Leskovik, Kırşehir, Trablusşam, Ma'mûretü'l-azîz (Elazığ), Erzurum, Yanya, İşkodra, Halep ve Yemen'de başkâtiplik, muhasebecilik, defterdarlık, maliye müfettişliği gibi görevlerde bulunmuş; emekliye ayrıldıktan sonra da çeşitli encümenlerde başkan ya da üye olarak tarih, kültür ve arşiv ağırlıklı çalışmalarını sürdürmüştür. 23 Ocak 1924'te ölen Ali Emîrî'nin mezarı Fâtih Câmii hazîresinde bulunmaktadır.

Ali Emîrî'yi ilim ve kültür hayatımızda önemli kılan hususlardan birisi Kaşgarlı Mahmud'un, varlığı bilinen ancak o zamana kadar ele geçmeyen *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserini bularak ilim âleminin istifadesine sunması; diğeri ise hayatı boyunca toplamış olduğu paha biçilmez kitapları İstanbul Fatih'te kendi kurduğu Millet Kütüphanesi'ne bağışlamasıdır.²

Ali Emîrî'nin *Durûb-ı Emsâl*, *Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid*, *Levâmiu'l-Hamîdiyye*, *Cevâhirü'l-Mülûk*, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*³, *Mardin Mülûk-i Artukiyeye Tarihi* ve *Kitâbeleri Vesâir*

¹ Sefer Serin, *Diyarbakırlı Ali Emîrî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007, s. 144-156; Mustafa Uğurlu Arslan, *Ali Emîrî Efendi ve Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 266-281.

² Ali Emîrî'nin hayatı ve eserleri hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Muhtar Tefikoğlu, *Ali Emîrî Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989; M. Serhan Tayşi, "Ali Emîrî Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (D.İ.A.)*, İstanbul, 1989, cilt: II, s. 390-391; Kemal Çelik, *Ali Emîrî-Hayatı-Şahsiyeti, Eserleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1988.

³ Kasım Hayber, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1996.

*Vesâik-i Mühimme*⁴, *Ezhâr-ı Hakikat*⁵, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıy-yesi*⁶, *İşkodra Şairleri*⁷, *Yanya Şairleri*, *Diyarbakirli Bazı Zevâtın Terceme-i Hâlleri*, *Yemen Hâtırâtı*⁸, *Osmanlı Şairleri*, *Mir'âtü'l-Fevâid* ve *Divân*'ı gibi telif eserlerinin yanında yayıma hazırladığı bazı eserler de bulunmaktadır. Ali Emîri'nin ayrıca *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*⁹, *Tarih ve Edebiyat Mecmûası* ile *Âmid-i Sevdâ* isimli dergileri çıkararak süreli yayın dünyasında da etkin bir şekilde yer aldığı görülür.

Makalemizin konusunu teşkil eden iki adet na't, Ali Emîri'nin şahsî gayret ve çalışmaları neticesinde çıkardığı *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası* isimli dergide yer almaktadır. Ali Emîri 31 Mart 1334 (1918)'ten 30 Eylül 1336 (1920)'ya kadar otuz bir sayı hâlinde yayımladığı bu mecmuanın ilk sayısında yazmış olduğu mukaddimede, mecmuanın çıkarılış amacı ile ilgili olarak birkaç husus üzerinde durmaktadır. Herşeyden önce müellifin farklı yerlerde yayımladığı makaleleri böylece bir yerde toplanmış olacaktır. Kendi makalelerinin dışında Osmanlı tarihi, edebiyatı ve sanatına dair başka yazılar da bu dergide yer alacak; böylece Osmanlı'ya ait bazı özel ve nâdir vesikalar gün yüzüne çıkmış olacaktır.¹⁰

Otuz bir sayı hâlinde yayımlanan *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'nın yayın hayatının bitiminden iki yıl sonra Ali Emîri, bu derginin devamı niteliğinde *Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'nı çıkarır. İlk sayısı 31 Ağustos 1338 (1922)'de çıkan ve beş sayı hâlinde yayımlanan bu mecmuanın ilk yazısında, Ali Emîri'nin dinî cephesini de ortaya koyan şu cümleleri dikkat çekicidir:

⁴ Muhammed Yusuf Yaşar, *Ali Emîri ve Mardin Mülûk-i Artûkiyye Tarihi ve Kitâbeleri Vesâir Vesâik-i Mühimme Adlı Eseri*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

⁵ M. Sait Mermutlu, "Ali Emîri'nin Ezhâr-ı Hakikatı", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, sayı: V, Nisan 2011, s. 112-139.

⁶ Abdulkadir Yuvalı, Ahmet Halaçoğlu, *Osmanlı Doğu Vilayetleri*, Bâbüâlî Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2008.

⁷ Hakan T. Karateke, *İşkodra Şairleri ve Ali Emîri'nin Diğer Eserleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.

⁸ Yusuf Turan Günaydın, *Ali Emîri-Yemen Hatıratı*, Hece Yayınları, Ankara, 2007; Yahya Yeşilyurt, *Ali Emîri'nin Yemen Hâtırâtı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2007.

⁹ Seher Erdoğan Çeltik, *Ali Emîri'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007; Tuncay Öztürk, *Ali Emîri Efendi-Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2011.

¹⁰ Ali Emîri, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası (OTEM)*, sene: 1, aded: 1, 31 Mart 1334, s. 5-6.

“...Mecmûanın neşri feyz ü terakki-i vatan hakkında bir hüsn-i hizmet mücib olmasa bile, meşelâ na‘t-ı Nebevî’de bir beyit yazılıp derc edilmiş olsa nezd-i İlahî’de bâ‘ iş-i ğufrân olmak ümidi beni yeni başdan şevk u gayrete getirdi.”¹¹

Buna göre mecmuanın vatan ve milletin ilerlemesi adına herhangi bir faydası olmasa bile, sadece Hz. Peygamber’in na‘tı sadedinde bir beyti ihtiva etmesi, Ali Emîri’yi ümitlendirerek şevke getirmeye yeter bir nedendir. Böylece müellif, terazinin bir kefesine gözettiği diğer tüm amaçları, öteki kefesine ise Cenâb-ı Hakk’ın kendisini affetmesi umuduyla yazdığı na‘tları koymaktadır. Na‘t sahasında bir beyti dahi paha biçilmez bulan Ali Emîri, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*’nda; III. Murat¹², III. Selim¹³, II. Mahmut¹⁴, Âdile Sultân¹⁵, Giritli İsmail Nazmî’ye¹⁶ ait birer, Nâmık Kemâl¹⁷ ve Emetullâh Sıdkî Hanım’a ait ikişer na‘ta¹⁸ yer vermiştir.¹⁹

Ali Emîri’nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*’nda kendisine ait iki adet na‘t bulunmaktadır. Bu na‘tların şairin “Millet Kütüphanesi, Ali Emîri, Manzum No:38”de kayıtlı *Dîvân*’ında²⁰ yer alması önem arz etmektedir. Bu makale ile, Ali Emîri’nin bundan yaklaşık yüz yıl önce Osmanlı dönemi alfabesi ile yayımladığı bu iki manzûmenin, söz konusu mecmuadan günümüze taşınması ve edebiyat dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır.²¹ Bu çerçevede na‘tların öncelikle şekil ve

¹¹ Ali Emîri, *Tarih ve Edebiyat Mecmûası*, sene: 1, aded: 1, 31 Ağustos 1338, s. 2.

¹² *OTEM*, sene: 2, aded: 21, 30 Teşrin-i Sâni 1335, s. 483.

¹³ *OTEM*, sene: 2, aded: 19, 30 Eylül 1335, s. 415-416.

¹⁴ *OTEM*, sene: 2, aded: 16, 30 Haziran 1335, s. 321-322.

¹⁵ *OTEM*, sene: 2, aded: 16, 30 Haziran 1335, s. 322-323.

¹⁶ *OTEM*, sene: 2, aded: 16, 30 Haziran 1335, s. 323-324.

¹⁷ Nâmık Kemâl’e ait ilk na‘t *OTEM*, sene: 2, aded: 18, 31 Ağustos 1335, s. 404-405’de, ikincisi ise *OTEM*, sene: 2, aded: 23, 31 Kânûn-ı Sâni 1336, s. 570’de yayımlanmıştır. Nâmık Kemâl’in ikinci na‘tı Fehîm-i Kadîm’in “olmak bana” redifli bir şiirine nazîredir. Ali Emîri, Nâmık Kemâl’in bu nazîresine şöyle bir dipnot düşmüştür: “Âferin Nâmık Kemâl Beg, Fehîm’in pençe-i gâlibiyetinden kurtulmak için na‘t-ı Cenâb-ı Rahmeten li’l-Âlemîn’e ilticâyı güzel bulmuşsun. Başka çare de yok.”

¹⁸ *OTEM*, sene: 2, aded: 17, 31 Temmuz 1335, s. 358-359.

¹⁹ Osmanlı padişahlarından III. Murat, III. Selim ve II. Mahmut’un mecmuada yer alan na‘tlarının şerhi için bkz.: Zülfikar Güngör, *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed’e Na‘tlar*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2009, s. 62-64, 98-107, 112-115.

²⁰ Ali Emîri’nin *Dîvân*’ı üzerinde iki Yüksek Lisans çalışması yapılmıştır. Bkz.: Sefer Serin, *Dişarbakırlı Ali Emîri Divanı, İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007; Mustafa Uğurlu Arslan, *Ali Emîri Efendi ve Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

²¹ Ali Emîri’nin *OTEM*’de yer alan bu iki na‘tı, incelediğimiz na‘t antolojilerinde yer almamaktadır. Bkz.: Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu, *Hazret-i Peygambere Şiirler An-*

muhteva hususiyetleri üzerinde durulacak, ardından transkripsiyonlu metinleri sunulacaktır.

Na'tlardan birincisi mecmuanın (aded: 11, sene: 1, 13 Kânûn-ı Sâni 1335) tarihli sayısında, 191-197. sayfaları arasında yer almaktadır. Manzûme arûzun *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. "Bulmuşum" redifli na't, kaside nazım şekliyle kaleme alınmış olup 96 beyitten müteşekkildir. Ali Emiri "Na't-ı Şerif" başlığını taşıyan kasidesine "Bu na't otuz sene evvel yazılmıştı." cümlesini dipnot olarak düşmüştür.

Şairin mecmuada yer alan ikinci na'tı (aded: 22, sene: 2, 31 Kânûn-ı Evvel 1335) tarihli sayıda, 515-518. sayfalar arasında yer almaktadır. Arûzun *Mef'ûlü Mef'ûlü Mef'ûlü Fe'ûlün* kalıbıyla ve tercî-i bend nazım şekliyle kaleme alınan manzûme 11 hânedan (bendden) oluşmaktadır. Her bendin sonunda tekrar eden

Serdâr-ı Rusûlsûn güher-i ekme-i 'âlem

"Levlâk" ile memdûhsuñ ey server-i âdem

vâsita beyti ile hâneler birbirine bağlanmıştır. Ali Emiri bu na'tı Hz. Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle ve şefa'at beklentisiyle yazmıştır. Manzûme, noktasız harflerle kaleme alınmıştır. Şair bu durumu "Peygamber-i kevneyn Efendimiz Hâzretleri'nin mevlid-i risâlet-penâhilerine müşâdif şeref-hulûl eden rûz-ı firûz-ı gufrân-ı karin münâsebetiyle niyâz-ı merhâmet (ü) şefâ'atle bir neşide tahîr itmegi gönlüm ârzü itdi. Na't-ı hümâyûn-ı risâlet-penâhilerinde bir nokta kıondurmağ hâddim olmadığınan min-ğayri hâddin kemâl-i şerm ü hiçâb ile bu noktasız "tercî-i bend"i yazdım. Niyâz-ı 'afv eylerim."²² şeklinde son derece edebî bir üslupla dile getirir.

Ali Emiri'nin bu iki na'tında Hz. Peygamberle ilgili muhteva unsurları -örnek beyitlerle- aşağıdaki başlıklar altında sunulabilir:

tolojisi-Na'tlar, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966; Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993; Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, Denge Yayınları, İstanbul, 1997; Ahmet Özer, *Türk Edebiyatında Naatler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008. Tuncay Öztürk'ün *OTEM* üzerine hazırladığı Yüksek Lisans tezinde şairin kaside nazım şekliyle yazdığı na't günümüz harflerine çevrilmiştir. Ancak transkripsiyonsuz olarak aktarılan metinde yanlış okumaktan kaynaklanan çeşitli anlam hatalarının yanında vezin kusurları da bulunmaktadır. Bkz.: Öztürk, *Ali Emiri Efendi-Osmanlı Târîh ve Edebiyyât Mecmuası*, s. 278-287.

²² Ali Emiri, *OTEM*, sene: 2, aded: 22, 31 Kânûn-ı evvel, 1335, s. 515.

1. Hz. Peygamber

A- Özel İsimleri

Na'atların asıl konusu ve öznesi Hz. Peygamber'dir. Bu itibarla şairler Peygamberimizi tarif ve tavsif ederken öncelikle onun isim ve sıfatları üzerinde durmuşlardır.²³ Bu isimlerden bazıları bizzat Kur'an-ı Kerim'de geçerken, bazıları diğer mukaddes kitaplarda ve hadis-i şeriflerde zikredilmiştir. Bunlara sahabenin Peygamberimiz için kullandıkları isim ve sıfatlar da eklendiğinde, şairlerin "Esmâü'n-Nebî" adı verilen dini-edebi eserlerde, onu vasfetmek için sayısı doksan dokuzdan 2000'e kadar varan isim ve sıfatları hâvî manzûmeler yazdıkları görülmür.²⁴ Bunlar arasında ön plana çıkan isimler, Hz. Peygamber'in özel isimleri olan "Ahmed, Mahmûd, Muhammed ve Mustafa"dır. Ali Emîrî na'atlarında bu dört isme de yer vermiştir:

Ahmed

Peygamberimiz bir hadis-i şerifte isimlerini "Muhammed, Ahmed, Mâhî (Allah'ın kendisiyle küfrü yok edeceği), Hâşir (İnsanların kıyamette onun ardından giderek haşır olacağı) ve Âkîb (Kendisinden sonra peygamber gelmeyen)" olarak ifade etmiştir.²⁵ Bunlar arasında yer alan "Ahmed" ismi "hamd" kökünden gelmekte; "herkesten daha çok öven ve herkesten daha çok övülen" anlamını ifade etmektedir. Bu isim Hz. Peygamber'e "başka hiç kimseye nasip olmayan bir makâmda ve sadece kendine mahsus ifadelerle herkesten daha fazla Allah'a hamdettiği, Cenâb-ı Hakk'ın da onu bütün insanlardan daha çok övdüğü için" verilmiştir.²⁶

Hz. Peygamber "nûr-ı evvel"dir. Buna "hakikat-i Muhammediye" de denir ki Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı ilk şeyin Peygamberimizin nûru olduğunu, diğer varlıkların hepsinin bu nurdan yaratıldığını ifade eder.²⁷ O, Yüce Allah tarafından gönderilmiş,

²³ Edebiyatımızda Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarının kullanımı hakkında geniş bilgi için bkz.: Emine Yeniterzi, "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları-Esmâ-i Nebî", *Kutlu Doğum Haftası II*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992, s. 87-100; Ahmet Yılmaz, "Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebeviyye-i Şerife'yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde'nin Mir'âtü's-Safâ İsimli Risalesi", *İSTEM*, yıl: 2, sayı: 4, 2004, s. 159-172.

²⁴ Mustafa Uzun, "İslâm Kültüründe Hz. Muhammed-Türk Edebiyatı", *D.İ.A.*, İstanbul, 2005, c. XXX, s. 458.

²⁵ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *es-Sahîh* (I-III), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982, 43. Fezâil 124, 125, (III/1828).

²⁶ Mustafa Fayda, "Ahmed", *D.İ.A.*, İstanbul, 1989, c. II, s. 29.

²⁷ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 280.

günahkârlara şefaata edecek olan Ahmed'dir. Ezelde verilmiş olan sözün göz alıcı süsü, vakar sahibi bir şâhtır o:

*Nūr-ı evvel Aḥmed-i mürsel şefi'ü'l-müznibîn
Revnaḳ-ı 'ahd-i ezel şâh-ı muvaḳḳar bulmuşum* (K54)²⁸

Mahmūd

“Medh ü senâ olunmuş ve olunmaya şâyân ve müstahak”²⁹ anlamına gelen “Mahmūd” ismi Hz. Peygamber'e, fazilet, ahlâk ve olgunluğuyla dünya ve âhirette övüldüğü için verilmiştir. Hz. Peygamber kıyamet gününde ümmetinin altında toplanacağı Livâ-i Hamd'in ve şefaata yetkisinin en yüce mertebesi olan Makâm-ı Mahmūd'un sahibidir. Mahşer günü insanlar diğer peygamberlerden şefaata dilendikleri vakit hepsi bir özür beyan edecek; ancak Resûlullâh Cenâb-ı Hakk'ın izniyle müminlere şefaata edebileceklerdir. Bunun üzerine ehl-i mahşer Hz. Peygamber'in üstün niteliklerini söyleyerek onu yücelteceklerdir. İşte tüm bu övgüler sebebiyle Hz. Peygamber, “Mahmūd” ismiyle tesmiye olunmuştur.³⁰

O, tüm zamanlar ve mekânlarda gâyesine vâsıl olmuştur. Eşi-benzeri bulunmaz bir mücevherdir. Ahmed ve Mahmūd isimlerini taşıyan, adalet ve doğruluktan ayrılmayan bir Peygamberdir:

*Ey kâam-ver-i dehr ü düvel gevher-i mes'ûd
Ey dâd-ger-i mülk ü milel Aḥmed ü Maḥmūd* (T11)³¹

Muhammed

Kur'an-ı Kerim'de dört âyette geçen³² ve aynı zamanda bir sûreye de ad olan “Muhammed”, Hz. Peygamber'in en çok bilinen ismi olup “övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan kişi” anlamına gelmektedir.³³ Ali Emiri na'atlarında Peygamberimizin bu en yaygın özel ismine kimi zaman tek başına, kimi zaman ise Ahmed ve Mahmūd isimleriyle birlikte yer verir.

²⁸ Makalemizde beyitlerden sonra parantez içerisinde verilen K harfi, kasîde nazım şekliyle yazılmış olan na'tı, ondan sonra gelen rakam ise kasîdenin beyit numarasını göstermektedir.

²⁹ Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 1304.

³⁰ Dâvûd-zâde Mehmed Efendi, *Şerh-i Delâilü'l-Hayrât*, Dâru't-Tıbâati'l-Âmire, İstanbul, 1255, s. 56-57.

³¹ Makalemizde parantez içerisinde verilen T harfi, tercî-i bend nazım şekliyle kaleme alınan na'ta, sonrasında gelen rakam ise yapılan alıntının kaçınıcı bendde yer aldığına işaret etmektedir.

³² Âli İmrân 3/144, 33. Ahzâb 33/40, Muhammed 47/2, Feth 48/29.

³³ M. Yaşar Kandemir, “Muhammed-Şahsiyeti”, *D.İ.A.*, İstanbul, 2005, c. XXX, s. 423.

Hız. Muhammed (s.a.v.)'in kapısında Hız. Bilal gibi canlar feda edilir. Onun ehl-i beytine Hız. Ali'nin sâdik kölesi Kanber gibi vefa gösterilir:

*Hıdmet-i bâb-ı Muhammed'de Bilâl-i cân-fedâ
Zümre-i âl-i 'abâ uğruna Kanber bulmuşum (K78)*

Tüm kâinât o yüce Peygambere gönül vermiş, âşık olmuştur:

'Âlem saña dil-dâdedir ey 'âlî Muhammed (T3)

Hidayet güneşinin, lütuflarda bulunan ayın, dertlere deva verenin adıdır "Ahmed ü Mahmûd u Muhammed":

*İy mihr-i hüdüâ Ahmed ü Mahmûd u Muhammed
Ey mâh-ı 'atâ Ahmed ü Mahmûd u Muhammed
Her derde devâ Ahmed ü Mahmûd u Muhammed
Ad oldı saña Ahmed ü Mahmûd u Muhammed (T4)³⁴*

Mustafa

94 | db

"Seçkin, seçilmiş" anlamına gelen "Mustafa", Hız. Peygamber'in manzûmelerde en çok kullanılan ikinci özel ismidir.³⁵ Peygamberimiz bir hadîslerinde "Ene'n-Nebiyu'l-Mustafa: Ben seçilmiş Nebiyim."³⁶ buyurarak kendilerini bu sıfatla vasıflandırmışlardır. Muhtar, Murtazâ ve Müctebâ isimleriyle yakın anlam ilişkisi içerisinde olan³⁷ bu adla ilgili olarak *Delâilü'l-Hayrât* şerhinde şu açıklamalar yer alır: Cenâb-ı Hak, Hız. Peygamber'i bütün hâlis kulları arasından seçerek saf ve temiz kılmıştır. O tüm kötülüklerden ve hoş karşılanmayan davranışlardan beridir ve soyutlanmıştır. Yüce Allah onu herkesten daha çok kendisine yakın kılmış; âlî makâmlara ulaştırmıştır. Bunların neticesinde de Hız. Peygamber "Mustafa" olarak isimlendirilmiştir.³⁸

Hız. Mustafa'nın yüce yaratılışından kaynaklanan misk kokularıyla, yer-gök; hatta Levh-i Mahfûz güzel kokularla bezenmiştir:

*Nükhet-i halk-ı 'azîmiñle seniñ yâ Muştafâ
'Arş u ferş ü Levh-i Mahfûz'ı mu'atfar bulmuşum (K95)*

³⁴ Ayrıca bkz.: T10.

³⁵ İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hız. Peygamber (1860-2011)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012, s. 86.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (I-VI), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982, c. VI, s. 25.

³⁷ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 188.

³⁸ Dâvûd-zâde Mehmed Efendi, *Şerh-i Delâilü'l-Hayrât*, s. 165-166.

B- Sıfatları**Resûl, Resûlullâh**

Kelime anlamı itibariyle “gönderilmiş kişi”³⁹, “sözü üstlenen, yüklenen kişi”⁴⁰ anlamlarına gelen “Resûl”, dini terminolojide “Cenâb-ı Hakk’ın insanlara hükümlerini bildirmek üzere gönderdiği kişi”⁴¹ demektir. Ali Emîri’nin hem yalın hem de tamlama hâlinde kullandığı bu kavram, Türk şiirinde Hz. Peygamber’e hitapta yaygın olarak kullanılan isimlerin başında gelmektedir.⁴²

Resûlullâh’ın yasakladığı şeylerin hiçbir faydasının bulunmadığı bilinmeli ve bunlardan uzak durulmalıdır:

Her neden kim ümmeti nehy eylemişsiñ yâ Resûl

Ben anı her menfâ’atdan hâlî bir şer bulmuşum (K62)

İnsanoğlu aczi ve noksanlıklarıyla beraber bağışlanma ümidiyle Resûlullâh’ı anlatmak, onu övmek arzusundadır. Günahkâr ve itibarsız bir konumda olan kul böylece, eşi-benzeri görülmedik nimet ve değerlere kavuşacak; aydınlanarak kuvvetlenecektir:

Olmuşum vaşşâf-ı kemter yâ Resûla’llâh saña

Başka ni’met başka ‘izzet başka bir fer bulmuşum (K72)

Yâ Resûla’llâh beni luţfuñdan itme nâ-ümîd

Kendimi ben çünkü her müznibden aḥḳar bulmuşum (K88)⁴³

Mürsel

Sözlükte “gönderilmiş kişi” mânâsına gelen “mürsel”⁴⁴, Allah tarafından gönderilmiş elçi demektir ve “resûl” kavramıyla aynı anlama gelmektedir.

O, şeriat sahibi öyle bir elçidir ki cennetin kapıcısı olan Rıdvân ve cehennemın kapıcılığını yapan Mâlik onun emir ve buyruklarına boyun eğmekte; itaat etmektedirler:

Mürsel-i şâhib-şerî’at kim anîñ fermânına

Mâlik ü Rıdvân’ı münḳâd u musahḥar bulmuşum (K51)

³⁹ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab* (I-XV), Dâru Sâdır-Dâru Beyrut, Beyrut, 1956, c. XI, s. 283-284.

⁴⁰ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî-Garîbi’l-Kur’ân*, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, t.y., s. 195.

⁴¹ Seyyid Şerîf Cürcânî, *et-Ta’rîfât*, Es’ad Efendi Matbaası, Kostantiniyye, 1300, s. 57.

⁴² Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 97.

⁴³ Ayrıca bkz.: K59, K69, K96.

⁴⁴ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. XI, s. 283.

Peygamber

Farsça bir kelime olan Peygamber “haber getiren, Allah’ın emrini bildiren”⁴⁵ anlamlarına gelmektedir. Ali Emîri’nin kaside nazım şekliyle yazdığı na’tta “Peygam-ber” ve “Peyem-ber” şekillerinde kullanılan bu kavram aşağıda verilen iki beyitte de tamlama içerisinde yer alır:

Peygamber’i öven, onu metheden birinin düşünceleri, Resûlullâh’ı Mirac’a çıkaran Burak misali kanatlanacak; ele avuca sığmaz bir şekilde yükselecek/yücelecektir:

Seyr idîñ artıķ Burāk-ı fikrimiñ cevlanımı

Kendimi zîrâ ki meddâh-ı Peyem-ber bulmuşum (K45)

“Peygamber” kavramının kullanıldığı bir diğer beyit fahriye niteliklidir. Bu beyitte şair na’t yazma konusunda söz ustası olduğunu Cebrail (a.s.)’in diliyle aktarır. Buna göre vahiy meleği, Hz. Peygamber’in övgüsü sadedinde güzel ve fasih na’tlar yazan birisinin varlığını yüce makâmlardaki diğer meleklerle haber vermektedir:

Sidre-i a’lâda dir lâhûtiyâna Cebre’îl

Na’t-i Peygam-berde bir ‘abd-i sühân-ver bulmuşum (K86)⁴⁶

96 | db

Habîb, Habîbullâh

“Sevgili, mahbûb, dost”⁴⁷ anlamlarına gelen “Habîb” sıfatı, bu kullanımının yanında “Habîbullâh” başta olmak üzere “Habîb-i Kibriyâ, Habîb-i Hazret-i Bârî, Habîb-i Hazret-i Mevlâ, Habîb-i Hâlık-ı Yektâ, Habîb-i İlâh, Habîb-i Vedûd, Allah’ın Yâri, Tanrı’nın Habîb’i, Mahbûb-ı Hudâ, Allah’ın Sevgilisi”⁴⁸ gibi ifadelerle şairlerimiz tarafından Hz. Peygamber’i nitelemek üzere kullanılmıştır. Resûlullâh hem Cenâb-ı Hakk’ın hem de bütün insanların sevgilisidir. İmânî boyutu da bulunan bu sevgi, insanların Hz. Peygamber’e “babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha büyük bir sevgi”⁴⁹ ile bağlanmasını, muhabbet duymasını gerekli kılmaktadır. İşte herkesten ve her şeyden daha çok sevilmesi gereken Hz. Peygamber, Ali Emîri’nin de hayran kaldığı, eşi-benzeri bulunmayan, gönül sarayına taht kurmuş bir sevgilidir:

⁴⁵ Ziya Şükûn, *Gencine-i Güftâr-Ferheng-i Ziyâ* (I-III), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996, c. I, s. 515.

⁴⁶ Ayrıca bkz.: K46.

⁴⁷ Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 540.

⁴⁸ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na’t*, s. 177; Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 107.

⁴⁹ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu’s-Sahîh* (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, 2. İmân 8, (1/9); Müslim, *es-Sahîh*, 1. İmân 70, (1/67).

*Bir ḥabībīn 'aşkı itmiş zâr u ser-gerdân beni
Gerçi bu dünyâda çok nâ-dîde dil-ber bulmuşum (K44)*

*Taht-gâh-ı sîned e 'aşk-ı Habîbu'llâh ile
Şehr-yâr-ı Kerbelâ sultân-ı Ḥayber bulmuşum (K58)*

Şefiü'l-Müznibîn

Hz. Peygamber'in kıyamet gününde günahkâr Müslümanlara azaptan kurtulmaları için şefaatçi olacağı hususu na'tlarda "Şefi-i Rûz-ı Cezâ, Şefi-i Rûz-ı Nedem, Şefi-i Rûz-ı Kıyâmet, Şefi-i Külli Ümem, Şefiü'l-Halk, Şefiü'l-Mücrimîn, Şefi-i Güneh, Şefi-i Cürm-i Ümmet, Şefi-i Her Ma'âsi" gibi terkiplerle ifade edilirken⁵⁰, Ali Emiri bu konuda "Şefiü'l-Müznibîn" sıfatını kullanır:

*Nûr-ı evvel Ahmed-i mürsel şefi'ü'l-müznibîn
Revnâk-ı 'ahd-i ezel şâh-ı muvaqqar bulmuşum (K54)*

Fahr-i Âlem

Hz. Peygamber "fahr-i âlem"dir; yani kâinâtın iftihar kaynağı, gelmiş geçmiş bütün insanların övünç vesilesidir. Bunun içindir ki, Yüce Allah'ın sevgili kulu Resûlullâh'ın getirdiği emir ve yasaklara uyulmalı; Hz. Peygamber yegâne rehber olarak kabul edilmelidir:

*Fahr-i 'âlem muḫtedâ-yı evvelîn ü âḫirîn
Şer'ini dünyâ vü mâ-fihâya rehber bulmuşum (K53)*

Diğer Sıfatları

Ali Emiri yukarıda ifade edilenlerin yanında Hz. Peygamber'in sahip olduğu maddi-manevî gücü göstermek üzere "pâdişâh, sultân, hâkim, hâmi, serdâr, server, dâver" teşbihlerini de kullanmıştır.

Hz. Peygamber "kâbe kavseyn"⁵¹in taç giymiş seçkin hükümdârı, doğunun ve batının padişâhı, mahşer gününün sultânıdır:

*Tâc-dâr-ı "kâbe kavseyn" şehr-yâr-ı ıştîfâ
Pâdişâh-ı ḥâfikayn sultân-ı mahşer bulmuşum (K49)*

⁵⁰ Yeniterzi, *Divan Şirinde Na't*, s. 198.

⁵¹ "İki yay aralığı" anlamına gelen "kâbe kavseyn" ibâresi, Necm 53/9. âyette geçmektedir. Bu âyet, Hz. Peygamber'in Cenâb-ı Hakk'a olan yakınlığını "İki yay aralığı kadar veya daha yakın oldu." şeklinde ifade etmektedir.

O ışıklar saçan bir güneş, parlak bir dolunay, insanların ve meleklerin övünç kaynağıdır. Ulu pâdişâhların sığındığı en büyük sultândır:

Mihr-i tâbân bedr-i raşşân mefhar-i ins ü melek
Melce'-i şâhen-şehân sulţân-ı ekber bulmuşum (K55)

Bütün zaman ve mekânlarda hak ve adâlet üzere hükmeden, tüm şehir ve memleketleri koruyup gözeterek himâye edendir:

Ey hâkim-i ma'mûre-i a'sâr u mesâlik
Ey hâmi-i ma'hrûse-i emşâr u memâlik (T9)

Hız. Peygamber kâinâtın en mükemmel ve paha biçilmez cevheri; gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin başkumandanıdır. Âlemin kendisi hürmetine yaratıldığı Resûlullâh, bütün insanların reisi, en ulusudur:

Serdâr-ı Rusûlsün güher-i ekmel-i 'âlem
"Levlâk" ile memdûhsuñ ey server-i âdem (Tercî-i bendin vâsita beyti)

98 | db

Kâinâtın kendisi için yaratıldığı Hz. Peygamber, büyük memleketlerin mukaddes bir taç giymiş sultânıdır. En kutsal makâmda oturan; âdil, insafli ve doğru bir hükümdârdır:

A'zamîyyet mülkünün sulţân-ı kudsi-efseri
Akdesiyyet taht-ı "levlâk" inde dâver bulmuşum (K47)

Ali Emîrî bu iki na'tında Hz. Peygamber için ayrıca "cevher (K48), iftihâr-ı enbiyâ (K50), hükm-âver-i gayb u şühûd (K50), rûh-ı akdem (K52), sırr-ı a'zam (K52), şems-i münevver (K80), rûh-ı ümem (T1), asl-ı kerem (T1), dürr-i mükerrrem (T1), allâme-i a'lem (T1), mahrem-i esrâr-ı harem-gâh-ı İlâhî (T2), umde-i küll (T7), matla'-ı esrâr-ı ma'âlim (T7), masdar-ı vahy-i samedî (T7), gül-i dâim (T7), merdümek-i silsile-i Âdem ü Havvâ (T8), kâm-ver-i dehr ü düvel (T11), gevher-i mes'ûd (T11), dâd-ger-i mülk ü milel (T11) gibi benzetmeye dayalı isim/sıfatları da kullanmış; bazı sembol ve teşbihlerle Hz. Peygamber'i daha güzel ve etkili bir şekilde tarif ve tavsif etmeye çalışmıştır.

C- Mucizeleri

Cenâb-ı Hak göndermiş olduğu elçileri, ilâhî hakikatleri desteklemek üzere, tabiat kurallarının normal işleyişine aykırı bazı olağanüstü durum ve olaylarla desteklemiştir. Peygamberlerin Yüce Allah tarafından gönderilmiş gerçek elçiler olduğunu

ispat eden ve “mucize” olarak adlandırılan bu hârikulâde olaylar, Kur’ân tarafından da konu edilmiştir. Hz. Peygamber’in en büyük ve asıl mucizesi Kur’ân-ı Kerîm olmakla beraber, bazı hadîs kitaplarında “ayı ikiye bölmesi, parmaklarından suların akması, bulut tarafından gölgelenmesi, avucunda taşların tesbîh etmesi, kütüğün ağlaması vb.” mucizeler de zikredilmiştir.

Ali Emîrî kasîde nazım şekliyle yazdığı na’atında, Hz. Peygamber’in mucizelerinin, dünyayı aydınlatan güneşten ve aydan daha parlak olduğunu ve herkesçe tanındığını ifade etmektedir:

*Âfitâb-ı mu‘cizâtüñ yâ Resûla’llâh seniñ
Mîhr ü mâh-ı ‘âlem-ârâdan da eşher bulmuşum (K59)*

Hz. Peygamber’in en önemli mucizelerinden birisi de Mirâc hâdisesidir. Zira bu mucize ile ulaşılan ve Kur’ân’ın tabiri ile “ev ednâ”⁵² olarak vasıflandırılan makâm, hiçbir insana nasip olmadığı gibi Allah’ın seçkin kulları olan diğer peygamberlere de nasip olmamıştır. Bu mucize, edebiyatımızda “mirâc-nâme” ya da “mirâciyye” adı verilen müstakil bir türün oluşmasına vesile olmuştur.⁵³

Şairimiz, Hz. Peygamber’in Mescid-i Aksâ’dan göğe yükselmesini konu alan Mirâc mucizesinden büyük bir övgüyle bahseder. Buna göre Mirâc mucizesinin gerçekleştiği gece, bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen Kadir Gecesi kadar şan ve şeref sahibidir:

*Ol Peyem-ber kim anîñ şân-ı şeb-i Mi‘râcını
İhtîşâm-ı Leyletü’l-Ûadr’e ber-â-ber bulmuşum (K46)*

D- Hadîs İktibasları

Na’atlarda şairlerin en çok iktibasta buldukları hadîslerin başında “Levlâk” ibâresiyle başlayan kudsî hadîs gelmektedir. Hadîs âlimlerince mevzû/uydurma kabul edilen⁵⁴ “Levlâke levlâk mâ-halaktü’l-eflâk: Sen olmasaydın bu kâinâtı yaratmazdım.”⁵⁵ meâlindeki bu rivâyet, kasîde nazım şekliyle yazılan

⁵² “İki yay aralığı kadar veya **daha yakın** oldu.” Necm 53/9.

⁵³ Bu türe dâir geniş bilgi için bkz.: Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi‘râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

⁵⁴ Hadîsin tahrir ve değerlendirmesi için bkz.: Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadîslerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 121-123.

⁵⁵ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ ve Muzîlü’l-İlbâs amme’s-tehera mine’l-Ehâdîsi alâ-Elsineti’n-Nâs* (I-II), Mektebetü’l-Kudsî, Kâhire, 1351, c. II, s. 164 (Hadîs nr.: 2123).

na'tta bir defa, tercî-i bendde ise her bendin sonunda tekrarlanan vâsıta beytinde kullanılmıştır:

*A 'zamiyyet mülkünün sultân-ı kudsi-efseri
A'kdesiyyet taht-ı "levlâk"inde dâver bulmuşum (K47)*

*Serdâr-ı Rusülsün güher-i ekme-i 'âlem
"Levlâk"ile memdûhsuñ ey server-i âdem (Tercî-i bendin vâsıta beyti)*

E- Hz. Peygamber'den Şefaata Talebi

Na'tların birinci ana konusu övgü ise, ikinci ana konusu şairin şefaata isteği/şefaata yakarışdır.⁵⁶ Ali Emîri kasidesinin baş tarafında Hz. Peygamber'in övgüsüne yer verirken, sonlara doğru kendi günahkârlığına, âcizliğine ve değersizliğine vurgu yaparak Resûlullâh'a sığınma ve şefaata talebini dile getirmiştir. Şairlerin hata, günah ve isyan içerisindeki hallerini Hz. Peygamber'e arz ederek şefaata talebinde buldukları bölümlere bakıldığında kendilerini "günahkâr, isyankâr, âsî, mücrim, nâcâr, zelil, fakir, perişan, bende, miskin, giryân, yüzü kara, bahtı kara vb." şekillerde niteledikleri görülür.⁵⁷ Ali Emîri de bu anlamda kendisini "abd-i müznib: günahkâr bir kul" ve "abd-i ahkar: hakir ve değersiz bir kul" olarak vasıflandırmakta; mahcubiyet içerisinde Hz. Peygamber'in merhamet ve şefkatine sığınmaktadır:

*Yâ Resûla'llâh şefâ'at kıl bu 'abd-i müznibe
Der-gehiñde kendimi bir 'abd-i ahkar bulmuşum (K69)*

F- Hz. Peygamber'e Salât ve Selâm Getirmek

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in şânının yüceliğini bildirmek üzere, "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin."⁵⁸ buyrulmaktadır. Bu âyet-i kerime ile Cenâb-ı Hak, kullarına Hz. Peygamber'i saygı ile yâd etmelerini, yüce mertebelere erişmesi için niyâzda bulunmalarını emretmektedir. Hz. Peygamber de "Kıyamet gününde insanların bana en yakın olanları, bana en çok salât ü selâm getirenlerdir."⁵⁹ buyurarak müminleri bu hususta teşvik etmiştir. Ayrıca salavât getirmenin

⁵⁶ Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 526.

⁵⁷ Şefaata talebinde bulunan şairlerin kendileri hakkında kullandıkları diğer sıfatlar ve Türk şiirinde şairlerin Hz. Peygamber'den şefaata talebi hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 525-537.

⁵⁸ Ahzâb 33/56.

⁵⁹ Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *es-Sünen (I-V)*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, 3. Vitir 484, (II/354).

belirli bir yer ya da zamanla mukayyed olmadığı, “Bana salât ü selâm getiriniz; zira nerede olursanız olun sizin salât ü selâmınız bana ulaşır.”⁶⁰ hadîsiyle bildirilmiş; Müslümanların Hz. Peygamber'e olan sevgi ve saygılarını her an ve zamanda ifade edebilmelerinin yolu açılmıştır.

Kur'an'ın ve hadislerin tesbitiyle Müslümanlar üzerinde hem bir görev, hem de duydukları muhabbet ve hürmetin bir tezâhürü olarak ifade edilen salât ü selâmlar, Hz. Peygamber âşığı şairlerin na'atlarında da özellikle zikredilir. Şairimiz için de Resûlullâh, her iki dünyada uyulacak yegâne rehberdir. Onun yüce ruhuna Ali Emiri'nin göndereceği en güzel hediye, âh eden bir gönülden yükselen yüz binlerce salât ve selâmdır:

*Dem-be-dem olsun saña yüz biñ salât ile selâm
Yâ Resûla'llâh seni kenveyne reh-ber bulmuşum (K96)*

*Ey rûh-ı mu'allâ-yı Muḥammed saña her-gâh
İhdâ-yı selâm oldı devâm-ı dil-i evvâh (T10)*

2. Diğer Peygamberler

Hız. Peygamber'in övgüsünü konu alan şiirlere bakıldığında diğer peygamberlerin isimlerinin de bir vesile ile zikredildiği görülür. Bu durum “kimi zaman onun peygamberlik silsilesi içindeki yerini vurgulamak, kimi zaman onun diğer peygamberlerden daha üstün ve seçkin olduğunu belirtmek, kimi zaman da vasıflarını sezdirmek”⁶¹ amacına yöneliktir.

Ali Emiri'nin makalemize konu olan iki adet na'atında Hz. Âdem, Hz. Süleymân ve Hz. Yûsuf'un isimleri geçmektedir.

İnsanlığın babası olan ve “Ebu'l-Beşer” olarak nitelendirilen Hz. Âdem, hem ilk insan hem de ilk peygamberdir. Eşi Havvâ ise yeryüzündeki ilk kadın ve insanlık âlemin annesidir. Hz. Peygamber, bu ilk insan ve peygamber olan Hz. Âdem ve eşi Hz. Havvâ'dan türeyen neslin göz bebeği; çok sevileni ve kıymetli olanıdır. Bu nedenledir ki her doğum yıl dönümü büyük sevinç ve mutluluklarla kutlanır:

*Ey merdümek-i silsile-i Âdem ü Havvâ
Her devre-i mevlüduñ olur es'ad ü a'lâ (T8)*

Ali Emiri bir başka beyitte ise Hz. Süleymân ile karıncalar arasında geçen hâdiseyi konu alan 27. Neml Sûresi 18. âyete

⁶⁰ Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, 5. Menâsik 100, (II/534).

⁶¹ Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 393.

telmihte bulunmuştur. Kur'an'da bildirildiğine göre Hz. Süleymân cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları ile ilerlerken bir karınca vadisine gelinmiş; bunun üzerine bir karınca "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleymân ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler." demiştir.⁶² Burada Hz. Süleymân'ın büyüklüğü ve ordusunun gücü karşısında karıncanın zayıflığı ve bu durumun bilincinde oluşu dikkat çekmektedir. İşte şairimiz bu noktadan hareketle bu şekilde güçsüz ve küçük bir cüsseye sahip olan karıncanın Hz. Peygamber'in lütuf kapısına sığınması, oraya bağlanması durumunda Hz. Süleymân ve ordusu karşısında bile bir arslan gibi cesur ve yiğitçe durabileceğini ifade etmektedir. Böylece Hz. Peygamber'in, Hz. Süleyman'ın şahsında diğer bütün peygamberlerden üstün olduğuna da dikkat çekilmek istenmiştir:

*İntisâb-ı bâb-ı luḡfuñ eyleyen bir nemleyi
Ser-fürû itmez Süleymân'a ğazanfer bulmuşum (K60)*

Hz. Yûsuf güzelliği ile ün yapmış, na'tlarda adından en çok bahsedilen peygamberlerden birisidir. Kur'an'da hayatı "ahsenü'l-kasas/kıssaların en güzeli"⁶³ şeklinde nitelendirilen Hz. Yûsuf'la ilgili olaylar, şairler için kimi zaman bir telmih ya da teşbih konusu olmuş, kimi zaman ise müstakil eserler olarak karşımıza çıkmıştır. Şairimiz için de Hz. Yûsuf çok saf bir güzelliğe sahiptir. Ancak Hz. Peygamber'in eşsiz güzelliğinin/nûr cemâlinin yanında Hz. Yûsuf'un güzelliği ikinci planda kalmaktadır:

*Nûr-ı vech-i kibriyâ müştâkıñ itdikce ḡayâl
Ḥüsn-i pâk-i Yûsuf-ı Ken'ân'ı esmer bulmuşum (K61)*

3. Dört Halife ve Diğer Ashâb-ı Kirâm

Na'tlarda dikkat çeken muhteva özelliklerinden birisi de dört halife başta olmak üzere, hayatında Hz. Peygamber'i görme şerefine ulaşarak ona iman etmiş olan "ashâb-ı kirâm"ın ismen ve bazı özelliklerine işaret edilerek zikredilmeleridir.

Hz. Peygamber'in en yakın dört dostu Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Na'tlarda "Hulefâ-yı râşidîn" ya da "Çâr-yâr-ı güzîn" olarak nitelendirilen bu dört seçkin dostun isimleri, genelde hilafet makâmına geçiş sırasına uygun olarak zikredilir. Şairimiz de bu sıralamaya uymuş; Hz. Ebûbekir ile

⁶² Bkz.: Neml 27/17-18.

⁶³ Yûsuf 12/3.

Hız. Ömer'in adâletlerine, Hız. Osman ile Hız. Ali'nin ise hilim ve ilim sahibi oluşlarına dikkat çekmiştir:

Cilve-gerdir 'adliñ eyvânında Şiddik u 'Ömer
Ĥilm ü 'ilmiñ ma'deni 'Oşmân u Ĥaydar bulmuşum (K64)

Hız. Ali bir başka beyitte daha zikredilmiştir. Bu beyite göre Hız. Ali "Sultân-ı Hayber", oğlu Hız. Hüseyin ise "Şehr-yâr-ı Kerbelâ/Kerbelâ'nın hükümdârı"dır:

Taĥt-gâh-ı sinede 'aşk-ı Ĥabibu'llâh ile
Şehr-yâr-ı Kerbelâ Sultân-ı Ĥayber bulmuşum (K58)⁶⁴

Ali Emiri savaşlarda gösterdikleri yiğitlik ve cesâretleriyle tanınan sahâbeden Hâlid b. Velid (v. 21/642), Mikdâd b. Amr (v. 33/653) ve Dırâr b. Ezver (v. 13/634)'i bir arada zikretmiş; bu üç sahâbînin Hız. Peygamber'in mektebinden fezy aldığını söylemiştir:

Mekteb-i feyziñde taĥşil eyleyen serverleri
Ĥâlid ü Mikdâd u Dırâr ibn-i Ezver bulmuşum (K65)

Cafer b. Ebî Tâlib (v. 8/629) ile Ammâr b. Yâsir (v. 37/657) İslâm yolunda kahramanca savaşarak şehit edilen yiğitlerdir:

Sâĥa-i şidkîñde cân ĥurbân iden şaf-derleri
Ca'fer-i Ĥayyâr u 'Ammâr ibn-i Yâsir bulmuşum (K66)

Câbir b. Abdullâh (v. 78/697), Safvân [b. Muattal?] (v. 19/640?), Selmân-ı Fârisî (v. 36/656?) ve Ebû Zer el-Gıfârî (v. 32/653) âhireti önceleyerek dünya malına önem vermeyen Hak âşıklarıdır:

Terk-i dünyâ kesb-i 'uĥbâ eyleyen 'âşıkları
Câbir ü Şafvân u Selmân u Ebû Zer bulmuşum (K67)

Bilâl-i Habeşî (v. 20/641) Hız. Peygamber'in yanından hiç ayrılmaması, onun abdest suyunu temin etmesi, sütire olarak kullandığı harbeyi taşınması, şahsî ihtiyaçlarını karşılaması ve Resûl-i Ekrem'in emirlerini halka duyurması gibi hizmetleriyle tanınan bir sahâbîdir.⁶⁵ Ali Emiri de Bilâl-i Habeşî'yi Hız. Peygamber'in hizmetinde canını feda eden biri olarak tanımlar. Hız. Ali'nin sâdik bendesi Kanber ise Resûlullâh'ın "âl-i abâ" olarak nitelendirilen ailesinin daima hizmetindedir:

⁶⁴ Hız. Ebûbekir ve Hız. Ali ile ilgili bir başka beyit için bkz.: K30.

⁶⁵ Mustafa Fayda, "Bilâl-i Habeşî", *D.İ.A.*, İstanbul, 1992, cilt: VI, s. 52.

*Hıdmet-i bâb-ı Muḥammed'de Bilâl-i cân-fedâ
Zümre-i âl-i 'abâ uğruna Kaḅber bulmuşum (K78)*

4. Şairin Hz. Peygamber'i Övme Hususundaki Kusur ve Aczini İtirafı

Şairler kâinâtın efendisi ve övünç kaynağı olan Hz. Peygamber'i bir yandan büyük bir arzu ve ümit ile övmek isterlerken, diğer yandan bu hususutaki aczlerini de itiraf etmişlerdir. Zira Allah ve melekleri tarafından salât getirilerek⁶⁶ övülen, ilk insandan günümüze tüm insanların en üstünü ve en faziletlisi olan bu büyük insanı hakkıyla tarif ve tavsif etmek aslında imkânsızdır. Sınırı belirlenmiş şiir kalıplarıyla ve mahdut kelimeler dünyasıyla "Habîbullâh" sıfatıyla muttasıf bir Peygamber; ancak bir yere kadar anlatılabilir. Bütün bu sınırlılıklara ve yetersizliklere rağmen yine de herkesin amacı, bu yüce dergâha baş koymaktır:

*Cüst ü cû itdikce bî-tâbâne bir cây-ı sücûd
Vaz' olunmuş ḅâk-i der-gâhında biñ ser bulmuşum (K57)*

104 | db

Ali Emîri de Hz. Peygamber'i noksan ve eksik bir şekilde de olsa övmekten kendisini alamamıştır. Fazilet ve vakar, güç ve kuvvet, onun övgüsünde gizli; tarif ve tavsifinde saklıdır:

*Olmuşum vaşşâf-ı kemter yâ Resûla'llâh saña
Başka ni'et başka 'izzet başka bir fer bulmuşum (K72)*

Şair, yazdığı na'ları Hz. Peygamber'in ayağının değdiği topraklara büyük bir utangaçlık içerisinde takdim etmekte; ona deste deste güller sunmaktadır:

*ḅâk-i pâye şerm ile taḅdîme itdim ictisâr
Deste deste gülşen-i ḅab'ımda güller bulmuşum (K84)*

Ali Emîri'nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'nda yer alan iki na'tında Hz. Peygamberle ilgili tespit ettiğimiz hususları değerlendirdikten sonra, manzûmelerin transkripsiyonlu metinlerini sunuyoruz:

⁶⁶ Ahzâb 33/56.

Na'at-1 Şerif

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Maẓhar-ı 'avn-i Ĥudāyım feyz-i dīger bulmuşum
Kişver-i endişede bir kenz-i gevher bulmuşum
2. Cüst ü cū itdikce ġaybu'l-ġayb-ı vaĥdāniyyeti
Kaṭreden 'ummān-ı mevcūdātı kemter bulmuşum
3. A'zamıyyet 'āleminde ma'den-i yektā-yı 'aşk
Sermediyyet ma'deninde başka cevher bulmuşum
4. Bu 'anāşırdan müberrā öyle bir 'ālemde ben
Görmemiş gözler ne kıymet-dār eşerler bulmuşum
5. Bir cihāna vāşıl oldum ki yok anda iḥtilāf
Zir ü bālā pest ü a'lāyı ber-ā-ber bulmuşum
6. Başlasam ta'rif-i māhiyyāt ile i'lānına
Ĥükm ider dünyāña bir iḳlīm-i āḡar bulmuşum
7. Anda itmişdir bütün ezdād-ı 'unşur ittihād
Küdekān-ı zulmet ü nūrı birāder bulmuşum
8. Ṭāḡ u eyvānı temāşasında ḡayrāndır 'uḡl
Nerye baḡsam ḡayret-efzā zīb ü ziver bulmuşum
9. Güllerinde bāġmıñ emvāc-ı nūr-ı āfitāb
Şemsiniñ nūrında būy-ı misk-i ezfer bulmuşum
10. Seyr iderken şan'at-ı bāzār u bender-ġāhını
Zengiyānı anda ben āyine-perver bulmuşum
11. Eyledikçe ġülşen-i Firdevsini ġeşt ü ġüzār
Bülbülānı zāġ ile hem-rāz u hem-ser bulmuşum
12. Bāġbānlar ellerinde zā'ire ithāf için
Nūr-ı aḡmer berg içinde verd-i enver bulmuşum

13. Öyle mülk-i muhteşemde eyledikçe geşt-i deşt
‘İbret-i eşkâli hevl-engîz-i maşşer bulmuşum
14. Bunda bî-tâb u tüvân zann itdiğim çok erleri
Anda ser-bâz-ı veğâ merd-i dil-âver bulmuşum
15. Bunda gavgâdan teḥâşî eyleyen şâbirleri
Anda ma‘ nâ-yı şaḥîḥî üzre şaf-der bulmuşum
16. Re‘fet ü rikḳatle bunda ditreyen müşfikleri
Anda şadr-ı ihtirâm üstünde server bulmuşum
17. Bunda şaf-der şüretinde lâf uran gâfilleri
Anda mebhût u ḥazîn bî-tâb u bî-fer bulmuşum
18. Ejdehâ sandıklarım eşkâli buldum meh-liḳâ
Meh-liḳâ zann itdiğim çok şekli ejder bulmuşum
19. Cây-ı ḥürmetde külâh u ḥırḳa-i fakr u fenâ
Reh-güzâr üzre yatur biñ tâc u miğfer bulmuşum
20. Ḥân mân-sûz-ı cihân olmuş nice zâlimleriñ
İsm-i ḥünîni yazılmış seyf ü ḥançer bulmuşum
21. Eylemiş âlât-ı ḥün-rîzâne rağbetden suḳûṭ
Ḥâk-i ḥizlâna atılmış gürz ü şeş-per bulmuşum
22. Müncelî âfâḳ-ı feyyâzında emn ü i‘ timâd
Şa‘ ve vü şâhîni bir yerde ber-â-ber bulmuşum
23. Deşt ü şahrâsı o rütbe fitneden âsüde kim
Gürg-i ḥun-ḥârî gânemlerle birâder bulmuşum
24. Mâhiyân cevlân ider âteşde deryâlar gibi
Âb-ı mevc-ârâ derûnunda semender bulmuşum
25. Ey ‘ibâdet-perverân ey ümmet-i taḳvâ-şî‘âr
Seyr idiñ Allâh için bir ḥâl-i diğere bulmuşum

26. Öyle mest-i bî-şu'ürum şormayın benden beni
Sūmnāt-ı mā-sivāda başka bir yer bulmuşum
27. Başlarım tevḥīde bu ḥāl-i hevā-ālūd ile
Sāḥa-i büt-ḥānede mihrāb u minber bulmuşum
28. Gūşumı tıttuḡça bu deyrin der ü dīvārına
Her tarafta şayḥa-i "Allāhu ekber" bulmuşum
29. Nerde kim ehl-i zunūn olmuşdur āmac-ı ḡavā
'Avn-i Mevlā'yı baña ol yerde reh-ber bulmuşum
30. İçmişim ben zemzem-i 'ışkı yed-i Şiddik'dan
Sāḡar-ı dest-i 'Alī'de āb-ı Kevşer bulmuşum
31. Feyz-i ilhām-ı hüviyyetden ḡayālīm reng alır
Dür-c-i dilde muḡteşem yāḡūt-ı aḡmer bulmuşum
32. Lā-mekān seyr-i kemālim dūr-bīn-i feyz ile
Āsumān-ı ma'rifetde başka aḡter bulmuşum
33. Tā şabāh-ı ḡaşre dek itsem şināverlik n'ola
'Ālem-i ma'nāda bir deryā-yı aḡdar bulmuşum
34. Māhī-i deryā-yı feyz itmiş beni te'şir-i 'aşḡ
Kendimi āteş derūnunda şināver bulmuşum
35. 'Ūd u 'anber secde eyler bŷy-ı rŷḡ-efzāsına
Şimdi ben bir başka terkīb-i mu'anber bulmuşum
36. Teşne-i ḡayretdir ol vādīde kim dāniş-verān
Def'-i 'aḡşān itmege şāhāne sāḡar bulmuşum
37. Ba'de-zīn bigāne-i esrār-ı 'aşḡ olsun ıraḡ
Ben ḡaḡīḡat meclisinde āşinālar bulmuşum
38. Her ne ḡāmemden şudŷr eylerse istiḡrāḡ ile
Levh-i maḡfŷz-ı ḡaḡīḡatde muḡarrer bulmuşum

39. Her ne kim levh-i kıyūda şebt ider erbāb-ı dil
Ben anı idrāk-i derrākımda ezber bulmuşum

40. Tūfī-i āyīne-i lāhūt olursam çok mıdur
‘Ālem-i bālāya pervāz itmege per bulmuşum

41. Hıfve-h̄ān-ı kıdsiyān olsa haṭīb-i dil n’ola
Cāmī’ -i bālā-yı kıdsiyyetde minber bulmuşum

42. Teng idi endişeme fūşhat-serāy-ı “kūn fe-kān”
Şimdi cevlan itmege bir başka kişver bulmuşum

43. Tayy-i āfāk itmişim şebāl-i ‘aşku’llāh ile
Lāne-i kırb-ı ezelde bir kebüter bulmuşum

44. Bir ḥabibiñ ‘aşkı itmiş zār u ser-gerdān beni
Gerçi bu dünyāda çok nā-dīde dil-ber bulmuşum

45. Seyr idiñ artık Burāk-ı fikrimiñ cevlanını
Kendimi zīrā ki meddāh-ı Peyem-ber bulmuşum

46. Ol Peyem-ber kim anıñ şān-ı şeb-i Mi’ rācını
İhtişām-ı Leyletü’l-Ḳadr’e ber-ā-ber bulmuşum

47. A’zamiyyet mülkünün sultān-ı kıdsī-efseri
Aḳdesiyyet taht-ı “levlāk”inde dāver bulmuşum

48. Kıymet-i dünyā vü mā-fihā aña olmaz ‘adil
‘Unşur-ı eşyāda bir nā-dīde cevher bulmuşum

49. Tāc-dār-ı “ḳābe ḳavseyn” şeh-r-yār-ı ıştıfā
Pādişāh-ı ḥāfıḳayn sultān-ı maḥşer bulmuşum

50. İftihār-ı enbiyā ḥükm-āver-i ğayb u şühūd
Hükmini vaḥy-i Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a maşdar bulmuşum

51. Mürsel-i şāḥib-şerī’at kim anıñ fermānına
Mālik ü Rıdvān’ı münḳād u musahḥar bulmuşum

52. Rūh-ı aḳdem sırr-ı a' zān kâ'ināt-efrūz-ı dīn
Ḥāk-i pāyın tūtiyā-yı çeşm-i ḥāver bulmuşum
53. Faḥr-i 'ālem muḳtedā-yı evvelīn ü āḥirīn
Şer'ini dūnyā vü mā-fihāya rehber bulmuşum
54. Nūr-ı evvel Aḥmed-i mürsel şeff'ü'l-müznibīn
Revnaḳ-ı 'ahd-i ezel şāh-ı muvaḳḳar bulmuşum
55. Mihr-i tābān bedr-i raḥşān meḫar-i ins ü melek
Melce'-i şāhen-şehān sulṫān-ı ekber bulmuşum
56. Taḫt u efser şāḫibi şāhen-şeh-i yektāları
Ḥıdmet-i bāb-ı hümāyūnında çāker bulmuşum
57. Cüst ü cū itdikce bī-tābāne bir cāy-ı sücūd
Vaz' olunmuş ḥāk-i der-gāhında biñ ser bulmuşum
58. Taḫt-gāh-ı sīnede 'aşḳ-ı Ḥabību'llāh ile
Şehr-yār-ı Kerbelā Sulṫān-ı Ḥayber bulmuşum
59. Āfitāb-ı mu'cizātīñ yā Resūla'llāh seniñ
Mihr ü māh-ı 'ālem-ārādan da eşher bulmuşum
60. İntisāb-ı bāb-ı luṫfuñ eyleyen bir nemleyi
Ser-fürü itmez Süleymān'a ḡāzanfer bulmuşum
61. Nūr-ı vech-i kibriyā müştāḳīñ itdikce ḫayāl
Ḥüsn-i pāk-i Yūsuf-ı Ken'an'ı esmer bulmuşum
62. Her neden kim ümmeti nehy eylemişsiñ yā Resūl
Ben anı her menfa'atdan ḫālī bir şer bulmuşum
63. Olmayan çāker saña zāhirde mesrūr olsa da
'Ālem-i ma'nāda maḫzūn u mükedder bulmuşum
64. Cilve-gerdir 'adliñ eyvānında Şiddīḳ u 'Ömer
Ḥilm ü 'ilmiñ ma'deni 'Oşmān u Ḥaydar bulmuşum

65. Mekteb-i feyziñde taḥṣīl eyleyen serverleri
Ḥālid ü Miḳdād u Ḍırār ibn-i Ezver bulmuşum
66. Sāḥa-i şıdkıñda cān ḳurbān iden şaf-derleri
Ca' fer-i Ṭayyār u ' Ammār ibn-i Yāsir bulmuşum
67. Terk-i dünyā kesb-i ' uḳbā eyleyen ' aşıḳları
Cābir ü Şafvān u Selmān u Ebū Zer bulmuşum
68. Hıṣṣe-dār-ı ni' met-i feyziñ bütün rüy-ı zemīn
Lerze-nāk-i saṭvetiñ Kisrā vü Ḳayşer bulmuşum
69. Yā Resūla'llāh şefā' at ḳıl bu ' abd-i müznibe
Der-gehiñde kendimi bir ' abd-i aḥḳar bulmuşum
70. Na' tñ itmişdir beni mest-i şafā-yı cāvidān
Selsebīl-i medḥ-i pākiñ āb-ı Kevşer bulmuşum
71. ' Ālem-i ma' nāda ben Cibrīl'e oldum hem-' inān
Çār ' unşurdan mu' arrā öyle bir yer bulmuşum
72. Olmuşum vaşşāf-ı kemter yā Resūla'llāh saña
Başka ni' met başka ' izzet başka bir fer bulmuşum
73. Ḥāke baḳsam dürr ü gevherdir baña seng ü türāb
Çarḥa baḳsam mihr ü māhı kāse-i zer bulmuşum
74. Şimdi yok benden ḡanī mülk-i ḳanā' at serveri
Na' tñi dünyā deger yāḳūt u gevher bulmuşum
75. Ben o Cibrīlim fezā-yı midḥat-i pākiñde kim
Berḳ-ı ḥāṭiften serī' ü ' s-seyr şeh-per bulmuşum
76. Ben o naḳşım her ne naḳş itmişse Naḳḳāş-ı Ezel
Levh-i endişemde menḳūş u muşavver bulmuşum
77. Ba' de-zīn reşk itsün aḥrār-ı zevī'd-dünyā baña
Ṭab' ımı dünyā deger bir ' ālī çāker bulmuşum

78. Hıdmet-i bâb-ı Muḥammed'de Bilâl-i cân-fedâ
Zümre-i âl-i 'abâ uğrunda Ḳanber bulmuşum

79. 'Arşa-i ma' nâda seyr it ihtîşâm-ı ṭab'ımı
Şanma kim gencîne-i elmâs ile zer bulmuşum

80. Nerye düşse pertevi eyler dūr⁶⁷ ü yâḳût u la' l
Âsumân-ı dilde bir şems-i münevver bulmuşum

81. Nûk-ı ḥâmemden ne şıçrarsa buña ḥayretdeyim
Vâridât-ı 'âlem-i Ḥallâḳ-ı ekber bulmuşum

82. Dilde ta' mîḳ-i taşavvur fikr-i dūr-â-dūr yok
Nî' met-i per-der-pey-i ilhâma mazḥar bulmuşum

83. Ma' den-i fikrimde seyr it reng reng cevherleri
Dürr ü gevher sîm ü zer yâḳût-ı aḥmer bulmuşum

84. Ḥâk-i pâye şerm ile taḳdîme itdim ictisâr
Deste deste gülşen-i ṭab' imda güller bulmuşum

85. Öyle vaşşâfım ki söyler faḥr ile ḥaḳkımda çarḥ
Yok nazîri bir emîr-i nûkte-perver bulmuşum

86. Sidre-i a' lâda dir lâhûtiyâna Cebre'îl
Na' t-ı Peyḡam-berde bir 'abd-i süḥan-ver bulmuşum

87. Nâ-tüvânım sâḥa-i temcîd ü tehliliñde âh
Vaşfıñı tehlîl ü tekbirimden ekber bulmuşum

88. Yâ Resûla'llâh beni luṭfuñdan itme nâ-ümîd
Kendimi ben çünki her müznibden aḥḳar bulmuşum

89. Göñlümi ṭul-i emel ḳaydında maḡlûl ü zebûn
Nefs-i şümüñ pençesinde zâr u ebter bulmuşum

⁶⁷ İnci anlamına gelen "dürr" kelimesi vezin icabı böyle yazılmıştır.

90. Öyle me'yûsum nazar-gâhımda nakş-ı 'âlemi
Jeng ile âlûde bir mir'ât-ı maḥşer bulmuşum
91. Mest-i bî-hûşum ayılmam tâ-zamân-ı ḥaşre dek
Zevk-ı na'tiñ her zamân ṭab'ımda muzmer bulmuşum
92. İnḥirâf-ı emr ü nehyiñ rû-nümün olduḡca âh
Cevher-i âyine-i vicdânı muḡber bulmuşum
93. Na't-ı pâkiñdir baña artık ġidâ-yı sermedî
Kendimi tâ kim bu dünyâda mu'ammer bulmuşum
94. Na't-ı zî-şâmiñ naşıl itsün Emîri terkini
Neşvesi ta'rîf olunmaz bûy-ı 'anber bulmuşum
95. Nûkhet-i ḥalk-ı 'azîmiñle seniñ yâ Muştafâ
'Arş u ferş ü Levḥ-i Maḥfûz'ı mu'aṭṭar bulmuşum
96. Dem-be-dem olsun saña yüz biñ şalât ile selâm
Yâ Resûla'llâh seni kenveyne reh-ber bulmuşum

112 | db

Na't-ı Hümâyûn-ı Risâlet-penâhî

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

1

Ey rûh-ı ümem aşl-ı kerem dürr-i mükerrem
Ey medrese-i 'âleme 'allâme-i a'lem
Âvârelere ey kerem ü raḡmi müselleme
Dil-dâdeñim âvâreñim ur göñlüme merhem

Serdâr-ı Rusûlsün güher-i ekmel-i 'âlem
"Levlâk" ile memdûḡsuñ ey server-i âdem

2

Ey maḡrem-i esrâr-ı ḥarem-gâh-ı ilâhî
Ol dem ki semâda görürüm mihriñle mâhî
Derdiñle varır göklere dek göñlümünñ âhî
Allâhdır aḡvâlimiñ eñ 'âlî güvâhî

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i 'ālem
“Levlāk”ile memdūhsuñ ey server-i ādem

3

Ey mäh-ı mekārım 'ālem-i sāl-i mümeħhed
Rām oldı saña silsile-i t̄ālī' -i sermed
Olduñ dem-i mevlūd-ı Muħammedle ser-āmed
'Ālem saña dil-dādedir ey 'ālī Muħammed

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i 'ālem
“Levlāk”ile memdūhsuñ ey server-i ādem

4

İy mihr-i hüdā Aħmed ü Maħmūd u Muħammed
Ey mäh-ı 'aṭā Aħmed ü Maħmūd u Muħammed
Her derde devā Aħmed ü Maħmūd u Muħammed
Ad oldı saña Aħmed ü Maħmūd u Muħammed

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i 'ālem
“Levlāk”ile memdūhsuñ ey server-i ādem

5

Kūsuñ döğülür dā'ire-i mülk-i semāda
Ḥükümüñ sürülür maħkeme-i 'adl ü 'aṭāda
İsmiñ añılur ma' reke-i her dü-serāda
Vāşıl ola āvāre göñül kām u murāda

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i 'ālem
“Levlāk”ile memdūhsuñ ey server-i ādem

6

Ol mähda ki lāmi' olur mevlid-i 'ālī
Müslimlere ol mähdadır sūr-ı ḥavālī
Mesrūr olur ol sūr-ı mükerrermede ahālī
Āmāde olur sūra e'ālī vü ma'ālī

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i 'ālem
“Levlāk”ile memdūhsuñ ey server-i ādem

7

Ey şadra devā derd-i dile merhem-i sālīm
Ey ʿumde-i küll maṭlaʿ-ı esrār-ı maʿālim
Ey maşdar-ı vaḥy-i şamedī ey gül-i dāʿim
Memlū-yı kemāl-i keremiñ oldı ʿavālim

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ʿālem
“Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

8

Ey merdümek-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā
Her devre-i mevlūduñ olur esʿad ü aʿlā
Ey devre-i mevlūdı muʿallā vü muṭarrā
Māh-ı keremiñle dil-i maḥrūr ola irvā

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ʿālem
“Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

---

114 | db

9

Ey gerd-i deri sürme-i ḥūrā vü melāʿik
Ey ḥākim-i maʿmüre-i aʿşār u mesālik
Ey ḥāmī-i maḥrüse-i emşār u memālik
İslām ola āsūde-i ālām u mehālik

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ʿālem
“Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

10

Ey rūh-ı muʿallā-yı Muḥammed saña her-gāh
İhdā-yı selām oldı devām-ı dil-i evvāh
Der-gāhıña āhımla duʿā olmada hem-rāh
Evrād-ı seḫer-gāhım ola vāşıl-ı der-gāh

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ʿālem
“Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

11

Ey kām-ver-i dehr ü düvel gevher-i mesʿūd
Ey dād-ger-i mülk ü milel Aḫmed ü Maḥmūd

Memlŭkŭn Emiri kŭleñ oldı keder-ālŭd
Mesrŭr ola raħm u keremiñle dem-i mev'ŭd

Serdar-ı Rusŭlsŭn gŭher-i ekmel-i 'alem
"Levlak" ile memdŭhsuñ ey server-i adem

Sonuç

Ali Emiri (1857-1924), *Divan*'ında "Nu'ut-ı Şerife" başlığıyla kaleme aldığı na'tlar başta olmak üzere, çeşitli eserlerinde Hz. Peygamber'e duyduğu derin ve samimi sevgisini dile getiren bir şair; aynı zamanda tarih, edebiyat ve kültür araştırmacıdır. Şairin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'ında -*Divan*'ında yer almayan- iki adet na'tı bulunmaktadır. Na'tlardan birincisi 96 beyit olup kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Mecmuada yer alan ikinci na't 11 hânedan oluşan bir terci-i benddir. Şair bu manzûmeyi Hz. Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle kaleme almıştır.

Ali Emiri bu iki na'tında *Divan* şiiri dilini kullanmış; Arapça-Farsça kelime ve terkiplere çokça yer vermiştir. Na'tlarda klasik edebiyatın vezin, şekil ve mazmunlarına da bağlı kalmıştır. Bu çerçevede şair, Hz. Peygamber'i çeşitli sıfatlarla tarif ve tavsif etmiş; çok sayıda teşbih unsuruna yer vermiştir. Manzûmelerde Hz. Peygamber'in "Ahmed, Mahmud, Muhammed ve Mustafa" isimleri zikredilmiş; Peygamberlik yönü ise "Resul, Resulullah, Mursel ve Peygamber" kavramlarıyla ifade edilmiştir.

Na'tlarda ayrıca şefaath talebi, Hz. Peygamber'e salât ve selâm getirmek, Mirac mucizesi konuları üzerinde durulmuş; mutasavvıf şairler tarafından çokça kullanılan "Levlak" kudsi hadîsinden iktibasta bulunulmuştur. Bu rivayet, kaside nazım şekliyle yazılan na'tta bir defa, terci-i bendde ise her bendin sonunda tekrarlanan vâsıta beytinde yer almaktadır. "Levlak" rivayetinin vâsıta beytinde kullanılması, manzûmenin "herkesin ve her şeyin varlığını Hz. Peygamber'in yaratılışına borçlu olduğu" ana konusu/esas tasavvuru etrafında toplanarak bir konu bütünlüğü oluşmasını sağlamıştır.

Bu iki manzûmede diğer bazı peygamberler, dört halife ve bazı sahabiler de çokça bilinen yönleriyle konu edilmiştir. Na'tlarda üzerinde durulan diğer bir husus şairin noksanlıkları ve kusurlarıyla birlikte Hz. Peygamber'i övmekten kendisini alamayışı; nimet ve faziletlere ancak onu medhederek ulaşabileceğini ifade etmesidir.

Ali Emîrî, Hz. Peygamber'î tarif ve tavsif ederken sözlerini delillendirmek adına âyet ve hadislerden yararlandığı gibi, çeşitli söz sanatlarını kullanarak şairlik hünerini de göstermeye çalışmış; hatta na't yazma konusundaki eşsizliğini vurgulayarak bununla övünmüştür. Son olarak Hz. Peygamber'in vasfında onu övmek amacıyla yazılan bu na'tlarda samimi ve akıcı bir üslubun hâkim olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzilü'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdîsi alâ-Elsineti'n-Nâs* (I-II), Mektebetü'l-Kudsî, Kâhire, 1351.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (I-VI), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- Akar, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mirac-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- Arslan, Mustafa Uğurlu, *Ali Emîrî Efendi ve Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh* (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Çelik, Kemal, *Ali Emîrî-Hayati-Şahsiyeti, Eserleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1988.
- Çeltik, Seher Erdoğan, *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Çetişli, İsmail, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber (1860-2011)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.
- Dâvûd-zâde Mehmed Efendi, *Şerh-i Delâilü'l-Hayrât, Dâru't-Tibâati'l-Âmire*, İstanbul, 1255.
- Ebü Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Fayda, Mustafa, "Ahmed", *D.İ.A.*, c. II, İstanbul, 1989.
- , "Bilâl-i Habeşî", *D.İ.A.*, c. VI, İstanbul, 1992.
- Günaydın, Yusuf Turan, *Ali Emîrî-Yemen Hatıratı*, Hece Yayınları, Ankara, 2007.
- Güngör, Zülfiakar, *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na'tlar*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2009.
- Hacitahiroğlu, Abdullah Öztemiz, *Hazret-i Peygambere Şiirler Antolojisi-Na'tlar*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966.
- Hayber, Kasım, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1996.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (I-XV), Dâru Sâdır-Dâru Beyrut, Beyrut, 1956.
- Kandemir, M. Yaşar, "Muhammed-Şahsiyeti", *D.İ.A.*, c. XXX, İstanbul, 2005.
- Karateke, Hakan T., *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Kasır, Hasan Ali, *Peygamber Şiirleri*, Denge Yayınları, İstanbul, 1997.
- Mermutlu, M. Sait, "Ali Emîrî'nin Ezhâr-ı Hakîkatı", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, sayı: V, Nisan 2011.
- Müslim, *es-Sahîh* (I-III), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- Özer, Ahmet, *Türk Edebiyatında Naatler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.
- Öztürk, Tuncay, *Ali Emîrî Efendi-Osmanlı Târîh ve Edebiyyât Mecmuası*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2011.
- Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî-Garîbi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Marife, Beyrut, t.y.

- Serin, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emîrî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007.
- Seyyid Şerîf Cürçânî, *et-Ta'rifât*, Es'ad Efendi Matbaası, Kostantiniyye, 1300.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Tayşi, M. Serhan, "Ali Emîrî Efendi", *D.İ.A.*, c. II, İstanbul, 1989.
- Tevfikoğlu, Muhtar, *Ali Emîrî Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Uzun, Mustafa, "İslâm Kültüründe Hz. Muhammed-Türk Edebiyatı", *D.İ.A.*, c. XXX, İstanbul, 2005.
- Yaşar, Muhammed Yusuf, *Ali Emîrî ve Mardin Müllük-i Artûkiyye Tarihi ve Kitâbeleri Vesâir Vesâik-i Mühimme Adlı Eseri*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Na't*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- , *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- , "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları-Esmâ-i Nebî", *Kutlu Doğum Haftası II*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.
- Yeşilyurt, Yahya, *Ali Emîrî'nin Yemen Hâtrâtı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2007.
- Yıldırım, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.
- Yılmaz, Ahmet, "Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebeviyye-i Şerîfe'yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde'nin Mir'âtü's-Safâ İsimli Risalesi", *İSTEM*, yıl: 2, sayı: 4, 2004.
- Yuvalı, Abdulkadir, Halaçoğlu, Ahmet, *Osmanlı Doğu Vilayetleri*, Bâbüâlî Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Ziya Şükûn, *Gencîne-i Güftâr-Ferheng-i Ziyâ* (I-III), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

